

В. А. Карпінський

МИ І ВОНИ

народна драма в 2-ох діях

Ціна 35 центів.

Накладом
"УКР. РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман., Канада.
1921.

ПРОПУЩЕНО.

На 21-ій сторінці після 14-го рядка згори пропущено слідуючу сцену:

ТОВПА. У-у... ироди!... Суда на вас не було!

ВОВА. (Злобно.) Демаґоґ! Підбурювач!

СТЕПАН. А ти що там прискаєш ся, паничику? А може я неправду кажу?

ТОВПА. Правда, Степане! Правда!

СТЕПАН. (Підходить до Вови, бере його за руку і виводить на середину; той уперається ся.) Ану, підійди сюди, порахуємось. (Міряє його поглядом від голови до ніг.) Ми однолітки, я тебе з таких літ знаю. (Показує.) Мовчиш? Ну то я за тебе скажу. Ти ось тут в теплї та в роскоші виріс, тебе мамки та няньки доглядали, панську дитину стерегли. А опісля віддали тебе до панської школи учити ся наук. А я як виріс? Для мужицької дитини який догляд був та хто нею клопотав ся? Мовчиш? А ось тобі кождий скаже (показує на селян): з телятами разом виріс, з курами в буряні бігав! А в хатї на печі вчив ся великої науки: по складах читати. Длячого така ріжниця, я тебе питаю, га? Чи не длятого, що я уродив ся від простої селянки, а ти від гладкої ґрафської баби, га?

МИТЮХА. — Відчитав! (Підморгує на ґрафиню.)

(Мотра порскає від сміху.)

ІВАНА ЛУЧКОВА

В. А. Карпінський.

МИ І ВОНИ

Народна драма в 2-ох діях.

Ціна 35 центів.

Накладом
"УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИЧИХ ВІСТИЙ"
Вінніпеґ, Ман.
1921.

ДІЄВІ ОСОБИ:

Товпа селян.

Степан — жовнір фронтовик.

Тихонич,
Мирон,
Митюха,
Вавила, — селяни.

Дуняша — покоївка.

Матвіївна — нянька.

Мотря — селянка.

Микола — льокай.

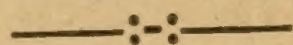
Писар.

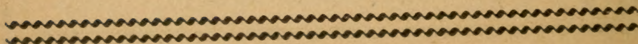
Ґраф.

Ґрафиня.

Вова — їх син.

Триндїн — становий пристав.

ДІЯ ПЕРША.

Дія перша відбуваєть ся на початку листопада 1917 року.

Обстановка сцени: Кімната богатого поміщицького дому. Бібліотека, мягкі меблї, цвіти, картини і инше. З лївого боку їдальня, де пани обідають. З правого — двері до инших кімнат. Прямо — двері на бальконь, з вікнами з боків.

НЯНЬКА. (Поливає цвіти.)

ДУНЯША. (Входить з посудою з їдальні, сердито.) Тільки те і знай, що цілими днями бігай як собачка! Не вспієш присїсти, як знова кричать: "Дуняша, йди сюди! Дуняша, біжи туди!" Та все якісь придирки: то не так подивиш ся, то не так подаси, то слово булькнеш не по їхньому! (Грозить ся.) Почекайте, окаянні! Дочекаєте ся! (До няньки зтиха.) Знаєш, Матвіївно, Степан казав, що і на них черга прийде!

НЯНЬКА. Ну, ти з своїм Степаном сиділа би тихо, сороко.

ДУНЯША. Сидїти тихо — добра невисидїти.

НЯНЬКА. (Остро.) А до панських справ не треба вмішуватись: що прикажуть, то те і виконуй. На те вони і пани.

ДУНЯША. А, ну тебе, стара! Нічогісенько ти не розумієш! (Виходить.)

НЯНЬКА. (Її в слід.) А ти хвостом не крути! На службі завсігди так: не догодиш панам — то і по шиї дістанеш!... Ох-хо-хо... Ну, і молодіж нині настала, господи твоя воля!

ДУНЯША. (Входить з закусками, які ставить на стіл.) Ти чого за панами обстоюєш? Чи вони мало єще тебе за ціле твоє житє вимучили? Ох, Матвієвно, Матвієвно! Ну, і як ти не хочеш зрозуміти того, що ми їм більше не раби? Розказуєш, розказуєш тобі про нові порядки, а ти все покірливости учиш! (Переконуючо.) Треба тобі, стара, мого Степана послухати. От він говорить! Все одно, що з книжки читає! А як наслухаєш ся його, то все одно що инакшою людиною станеш! (З їдальні довго дзвонять в дзвінок.)

ДУНЯША. (Кричить.) Сейчас! Несу! Несу! (Бере закуски.) Чуєш, дурна, в Петроградї нова власть, яка стоїть за нами. Ой, і що там робить ся!... Ось сейчас розкажу, почекай... (Застановляєть ся, таємничо говорить.) І хто такі большевики я тепер знаю! (Знова дзвонять з їдальні.)

Йду, йду!... Почекайте, таж я не машина! (Виходить.)

ҐРАФИНЯ. (В їдальні, кричить.) Мовчи! Не розбалакуй! Раз приказано — то виконуй негайно! Дрантюго!

НЯНЬКА. (Хитає головою.) Ну, і Дуняша! Дуже вже непокірлива!... Ось як перечить панам. І все у неї на умі якась революція та якісь большевики. І що її той Степан довбає в голову — то я і ума не приложу! Як тільки побуде вона з ним — то такого духу набереть ся, що й не приступай до дівки! Ну, Дуняшо, з таким духом тобі тут довго не служити. Наші пани — з панів, за літо пяту покоївку міняють.

ДУНЯША. (Входить сердита.) Щоб ти вдавила ся, стара скарго! Кричить як на невільницю!

ҐРАФИНЯ. (В їдальні.) Не втікай до кухні! Стій тут коло дверий!

ДУНЯША. (Кричить.) Чую! (Грозить ся.) У-у, відьма! Так своїми руками і задушила би!

НЯНЬКА. Ти чого, большачко, нагнівалась?

ДУНЯША. (Сердито.) Не большачка, а большевичка!

НЯНЬКА. Ну, нехай і большичка. Для мене — все одно... Досить козирити ся. Розкажи, краще, що ти чула від свого приятеля?

ДУНЯША. (Приходить в добрий настрій.) І то правда! Начхати мені на них, тай все! (Сідає коло няньки.) Ох, Гапуню, ото просвітилась я! Знаєш, Степан хоче взяти мене з собою до Петрограду!

НЯНЬКА. Ну-ну, дуже ти там потрібна в Петрограді, сороко! Що-ж ти там будеш робити?

ДУНЯША. Уму-розуму навчати ся! Вступлю в большевицьку партію, буду учити ся промовляти, ось так як Степан, буду помагати новій большевицькій власти...

НЯНЬКА. Ну і замолола, замолола!... Мамонько-рідна: вже й до власти дійшла!... А хто оті большаки, то так таки і не сказала!

ДУНЯША. Не большаки, а большевики.

НЯНЬКА. Ну нехай буде по твойому: бунтовики. Скажи тільки, що се за люди.

ДУНЯША. Та як-би тобі ліпше сказати? Душею то я добре розумію, а словами росказати не можу і не умію. (Задумуєть ся.) Та... ось, напримір, большевики — то се я з тобою...

НЯНЬКА. (Злякано махає руками.) Що се ти, що се ти! Христос з тобою! Ото, вибовтнула! Та хіба ми бунтуємо ся?

ДУНЯША. А бігме ми большевики, Матвіївно! Степан казав так: всі, хто чесно працює, —

селяни, робітники, — ті і є большевики. Почекай. (Встає і пригадує.) Большевики — се дійсні оборонці інтересів працюючого народа і вороги богачів! Ось що Степан казав!

НЯНЬКА. (Хитає головою.) Досить мудрувати, Дуняшо!

ДУНЯША. І дуже просто: ось в Петрограді большевики нагнали всіх богачів і постановили радянську власть робітників і жовнїрів.

НЯНЬКА. (Махає безпомічно рукою.)

ДУНЯША. (Переймаючись.) І всюди так буде! Всіх богачів і дармоїдів придушать! (Шепотом.) І наших панів — також!

НЯНЬКА. (Хрестить ся.) Угодники! Святителї! Світ перевертаєть ся... Замовчи, замовчи, грішнице! Ніколи того не буде... Як були ми під панами, так і останемо ся. Таж вони люди вчені, а ми — темні, книжними науками нас не обдаровано. Де-ж нам з ними бороти ся...

ДУНЯША. (Цілує няньку.) Поборемо ся, няньочко, та ще і як! Прийде час...

ҐРАФИНЯ. (З їдальні.) Дуняша, прибирай із стола!

ДУНЯША. (Кричить.) Сейчас, сейчас!... Тьфу, пропаду на вас нема, окаянні! (Іде і зустрічаєть ся з Вовою.)

Сцена друга.

(Входить Вова.)

ВОВА. (Син пана, офіцир, загороджує її дорогу.) Конфетка!

ДУНЯША. (Вириваючись.) Ну-ну, руки подальше!... Хороша Маша, але не ваша! (Виходить.)

ВОВА. (Кричить її на здогін.) Фу ти, ну ти, сергі дути!... А чоботи мої почищені?... Скажіть, пожалуста, яка недоторка! Парадокс! (Ходить по кімнаті, бючи себе прутиком і наспівуючи):

Тарарабумбія,
Сиджу на тумбі я,
І дуже веселий я,
І ноги повісив я...

(Відтак насвистує ту саму арію.)

НЯНЬКА. Ну-ну, почав вже своєї... Ти-б, Володьку, ліпше дім обійшов. Бо народ тепер дуже став ненадійний.

ВОВА. От ще, стара, що видумала! Здаєть ся, що я тобі не сторож! Парадокс! (Сідає на крісло і закурює.) Нянько, а Дуняша гарна дівчинка?

НЯНЬКА. А ну, тебе, нахальнику! Бач, як в тобі дідова кров грає.

ВОВА. (Себе вдоволяючо.) А то чія-ж? Розуміеть ся, благородна кров ґрафів Дуварових!

НЯНЬКА. Та хіба-ж я про те, Володьку!... Ти от з дівчиною — як кіт з мишкою: тобі виграшки, а мишці — сльозоньки... Ох, дитинко, — житє наше жіноче та дівоче, ох-ох-ох, не солодке воно буває... Послухай ось, як... те саме... з нами, колись-то... за старих часів...

ВОВА. (Уважно.) А ну роскажи. (Починає темніти.)

НЯНЬКА. (Підходить близше і говорить.) Постарілась, твоя нянька, в голові плутаєть ся... Тай давненько се було... Чи ти памятаєш свого покійного діда Миколу Петровича? Грізний був пан, та і часи були не милосердні. Нам, панщизнякам, пани свободи не давали: душа, мовляв, божа, тіло — цареве, а спина — панська... Не гнівай ся за слово Володимире Лєксандровичу...

ВОВА. (Байдужно.) Мели дальше, стара.

НЯНЬКА. Ну, от... так воно... Жила-була у твого діда двірська дівчинка, Настя. Така собою пристойна та білолиця! Сама тоненька, як травиночка, але тільки... так само... остра — задармо себе скривдити не дасть. Як погляне очима — то так і відступиш! Очи в неї глибокі неначе криниці — а на дні холодна водиця поблискує... Ну... так ото... сподобала ся вона панови, тобто, твому дідови. За тих часів такі

справи робили ся дуже скоро. Дід приказав привести до себе Настю. “Так і так, мовляв, бажаю ущасливити тебе своєю милостю”. А Настя мовчить, — тільки очи більше потемніли. “Що-ж дівчино, чи не любий я тобі?” — каже пан. А Настя так йому і відпалила навпростець: “ні, не любий”... а сама очима його так і їсть, — тобто пана... Як кинеть ся пан: в своїм житю єще такої відповіди не чув. Звісна річ: накричав, дівку з очий прогнав геть. А сам ходить як туча. На лиці навіть схуд... А в Насті був миленький-серденько. Дізнав ся про се пан і проміняв її милого за гончу собаку дідичови з далекої місцевости... Ну, мало, чи много днів проминуло, — аж знова кличе пан до себе Настю. “Чи любий я тобі, дівчино?” А та знова навпростець: ні, мовляв, ні... Бєть ся як горличка в кігтях шуляка. “Пусти, огидний, пусти!” кричить Настя... Пан аж позеленів. Швирнув-кинув Настю на землю: “До стайні! — чуєш. — Засікти її до смерти!” Настя пішла тай утопила ся... Ну, ось так-то... і оповіданю кінець. Ось чому називають “Настина могилка”, що коло ліска за вигоном...

ВОВА. (Скоро встаючи.) Ну, і дурна! Сама винна!... Засвіти лямпу, Агафіє! (Ходить по кімнаті, бє себе прутиком і насвистує “Тарарабумбію”.)

НЯНЬКА. (Світить лямпу, поглядає на Вову і хитає головою. В кімнаті напів темно, на дворі темна ніч.)

Сцена трета.

(Входять ґраф і ґрафиня. Ґрафиня вже старша віком, при посторонніх мужчинах удає молоду — входить з собачкою на руках, одїтою і сїдає на крісло, яке старанно підсуває її нянька. Ґраф старий і обрюзглий, губи звисли, як вараницї, іде за ґрафинею.)

ҐРАФИНЯ. (До ґрафа.) Мон шер, менї здаєть ся, що у Мімі знова горячка? (Показує на собачку):

ҐРАФ. (Відкусуючи циґару.) Хе-е... мм... душа моя, власне кажучи, ти знова обгудувала її, тілько і всего.

ҐРАФИНЯ. (Клопочеть ся коло Мімі.) Ах, мон шер, ніякої жалости у тебе нема до бідного сотворіня!

ҐРАФ. (Підходить до сина.) Хе-е... Вольдемар, власне кажучи, твому настроєви можна позавидувати.

ВОВА. А що таке, тату?

(Дуняша входить з їдальнї з посудою, стає і прислухуєть ся.)

ҐРАФ. Як то що таке? Хе-е... довкола грабіжи, розбишацтво! У князя Балкашіна стирту

спалили, у Володимира Серґеїча виорали землю не питаючись... У твого дядька дім спалили, вся сімя лишилась без притулку... А він питає, що таке?!... Ти, власне кажучи, людина приїзша, а ми ось тут так і жий при таких порядках. І все ті прокляті большевики! (Побачивши Дуняшу, до неї грубо.) Ти, власне кажучи, чого тут стовпом стала? Йди і давай кофе!

(Дуняша виходить.)

ҐРАФ. Ну, що ти скажеш?

ВОВА. Ви, тату певно переборщуєте.

(За сценою сильно стукають в двері.)

ҐРАФ І ҐРАФИНЯ. (В один голос.) Ох!... Уф!

ВОВА. (Йде до дверий на право.) Що там таке?

МИКОЛА. (Льокай.) Господин пристав Триндін.

ҐРАФ. Фу, ти чорт! Йолоп! Чого-ж так, власне кажучи, дверима хлопати.

МИКОЛА. Виноват.

ҐРАФ. Ну, проси.

(Микола виходить.)

Сцена четверта.

(Входить Триндін.)

ТРИНДІН. Маю честь явити ся! (Підходить до ґрафині і стукаючи закаблуками, цілує ручку.) Ґрафине!

ҐРАФИНЯ. (Пиндючить ся.) От несподївано.

ТРИНДЇН. Як головою на снїг! Хо-хо-хо! Надїюсь, що не проженете? (Здоровкаєть ся з мужчинами.) У нас, в девятім єґерськім полку, колись був звичай перевертати відомі вислови навпаки. Кажуть: "як снїг на голову", а у нас казали: "як головою на снїг". Хо-хо-хо!

ҐРАФ. Хе-е... любезний Петре Петровичу, тепер, власне кажучи, такий час, що не до шуток. Скажіть, як там в повітї?

ТРИНДЇН. Та признати ся — неважно, неважно... Сказив ся мужик, ваше сіятельство, сказив ся! (Здвигає плечима.) Мене, як пострах цїлого повіту, навіть за гріш не цїнить!

ҐРАФИНЯ. (Зітхає.) Ах, дорогий Петре Петровичу, що-ж у нас робить ся? У кого-ж нам шукати оборони?

ТРИНДЇН. (Стукаючи закаблуками.) Ґрафине! я весь для ваших услуг!

ҐРАФИНЯ. Мерсі, мій дорогий... Бувало, ну, збунтують ся мужики в однїй чи в другій місцевости, але завсїгди було до кого звернути ся о поміч. (З вдячністю дивить ся на Триндїна.) Приїдуть і зроблять все, що потрібно... Памятаєте, Петре Петровичу, як скоро усмирили у нас мужицький бунт? Коли се було?

ТРИНДЇН. В 1905 роцї, ґрафине.

ҐРАФ. (Підбадьоруєть ся.) Хе-е... та-а... пішлеш, бувало телеґрамочку до ґубернатора, а він тобі в одну мить сотню козаків вишле і таку, власне кажучи, революцію мужикам на спині випишить, що аж на небі душно стане! Хе-хе-хе! (Потерає руки.)

ВОВА І ТРИНДІН. (Одночасно з ґрафом.) Ха-ха-ха!... Хо-хо-хо!...

ТРИНДІН. Без задоволеня і пригадати не можу, хо-хо-хо! Вийшли, сволочі, всі загалом чужу землю орати, а я їм як головою на сніг — і почалась потіха! Хо-хо-хо! Падайте на коліна, сволочі! А опісля — сікли, сікли різками!

ҐРАФИНЯ. (Зморщившись.) Ах тихше, тихше, Петре Петровичу! Я — женщина нервова!

ВОВА. От бачите, тату: ту сволоч завсїгди так треба вчити!

ҐРАФ. Хе-е... але се було колись, за часів добрих старих порядків. А тепер завели ся оті ріжні свободи, конституції та революції... а-ах, власне кажучи!... Замість ділових міністрів його величества понаставляли бовтунів та ще і на придачу каторжників... оті всякі Керенські, Церетелї.

ТРИНДІН. Чи повірите, ваше сіятельство, прямо аж руки сверблять, як почую!

ҐРАФИНЯ. Ах... а наш государ імператор

Микола Александрович з сімєю терпить муки в далекій сибірській висилці... Навіть подумати болюче.

ВОВА. (Встаючи.) Парадокс! Клену ся честю офіцирського мундура! (Сердито бє себе прутом по чоботї.) Заспокійтесь, маман, ми ту невмиту скотину єще провчимо.

Сцена пята.

(Входить нянька.)

НЯНЬКА. (Вбігає задихавшись.) Панї... мамуньцю... нещастє стало ся!... Пожа-ар!...

(Всї зривають ся на ноги.)

ҐРАФ, ҐРАФИНЯ, ТРИНДЇН І ВОВА. (В один голос.) Де? Де? Де? Що ти мелеш, стара?

НЯНЬКА. У сусїда нашого князя Олекси Петровича! Он зарево яке!

(Всї підбігають до вікон. Зарево пожару освітлює сцену, десь здалека чути дзвонять на алярм.)

ҐРАФ. (Стревожено.) Ну, от от... починаєть ся! Вольдемаре!

ВОВА. Парадокс, чорт візьми!

ҐРАФИНЯ. (Плаксиво.) Що-ж се з нами буде? Вово? Петре Петровичу?

ТРИНДЇН. (Стукаючи закаблуками.) Ґрафине, спустїть ся на мене!

ВОВА. Маман, не хвилюйте ся! Я сейчас піду розвідаю. (Разом з батьком відводять і усаджують ґрафиню в крісло.) Я сейчас розпоряджусь.

(Чути голоси наближаючої ся товпи, стук возів. Всї зі страху завмирають. Вова, остановившись на хвилину, кидаєть ся на балькон. В ту хвилю двері з балькону отворяють ся, — голос дзвонів і гамору вриваєть ся до кімнати, — до кімнати входить товпа селян з жовніром Степаном на чолї. В декотрих селян сокири за поясом, в инших вила. В женщин в руках мішки і кошики. Ґрафиня зриваєть ся і падає зомлїла. Ґраф з нянькою кидають ся до неї. Триндїн задом втїкає до їдальнї. Дуняша вибігає з кухнї і остро слїдить за Степаном і Вовою.)

СТЕПАН. Почекай, ґрафе! Куди ти зібрав ся?

ВОВА. (Відступаючи, кричить.) Як ти смієш кричати на мене, хаме!

СТЕПАН. Не горячись, ґрафе. Бо щоби чого злого не стало ся.

ВОВА. Назад, бо я тобі розібю голову! (Вихоплює револьвер і цїлить ся в Степана, але в ту хвилю Дуняша ударяє його під руку і Вова стріляє мимо.)

СТЕПАН. (Ловить скоро Вову за руку.) Цить, собако! Не зачіпай жовнїра! (Сильно кидає його до землї.)

ТОВПА. Бийте його! Душіть! Шпалєр відберіть! (Кидають ся на Вову, бють і відбирають револьвер.)

СТЕПАН. (Сміло остановляє товпу.) Стійте! Не марайте рук своїх! Звяжіть негідника — і досить. (Виконують Степанів приказ.) Іване, ти відповідаєш перед мною за його благородіє!

ДУНЯША. Ага, білоручка, чистоплюйка, попав ся!

МИКОЛА. (З двома иншими тягнуть з їдальні Триндіна, переляканого, пошарпаного, один еполєт висить відірваний, другого, зовсім нема.) Спіймали, Степане Михайловичу! Задними дверима хотів втікати!

ТОВПА. А-а-а!... Тринда-бринда! Мордобий! Бийте його! Тягніть його сукиного сина! В помийницю його! В виходок!

МИТЮХА. (Жвавий хлопак, веселий, командує.) На бік болото, бо гній іде!

МОТРЯ. (Молода весела женщина, накидає приставови на голову кошик.) Назвав ся грибом, то лїзь в кошик!

(Триндіна витягають на двір, підштовхуючи зі сміхом і свистом. Женщини беруть в сім діяльну участь.)

ВАВІЛА. (Товстий, бородатий мужик, виділяючись з товпи.) Хлопці! Що ви, не бачили єще пристава! Беріть ся до висших! Давайте почистимо ґрафські кісточки! (Зриває з стіни портрет царя і кидає на підлогу.) Бачиш, чорти, царів понавішували!

Досить вже їздили на нашій шиї. Народе! Заберай своє добро!

МОТРЯ. (Підбігаючи до ґрафині.) У-у, яка гладка! Всі мої курчата зжерла! Віддай, все віддавай! (Хапає щось зі стола в кошик.)

ТОВПА. Беріть, хлопці, все!... (Кидають ся забирати все, що хто попав. Декотрі розбігають ся по инших кімнатах.)

СТЕПАН. (Сміливо і строго.) Стійте, братя! Кого ви слухаєте? За ким ідете? Чи не знаєте, хто такий є Вавіла?

МИТЮХА. (жваво.) Мужик богатий — як бик рогатий!

ВАВІЛА. А ти, голодранцю, мовчи!

МИТЮХА. Голий, але не злодій!

ВАВІЛА. (Наступаючи.) Та я тебе!...

МИТЮХА. (В товпі.) Куркуль!

СТЕПАН. (Остановляючи їх.) Буде! (До Вавіли.) Ти, друже сердечний — командире запєцний, відповідай:ількома підводами ти приїхав за панським добром?

МИТЮХА. (Жваво.) Трома! А коні-ж то у него! Жеребці!

СТЕПАН. (До другого з селян.) А ти, Мироне,ількома?

МИТЮХА. Богатий Мирошка, а худоба — собака і кошка!

МИРОН. (Старий, худий чоловік.) У мене нема коний!...

СТЕПАН. Ось, бачиш — "нема коний"! А чи много ти з Мотрею в кошику донесеш? Га? Чи розумієш, куди гнуть богачі?

ВАВІЛА. А куди тут гнути? Розумієть ся, на сторону селян! Хіба ми не селяни? Га? Панськими оборонцями ми не були, як от инші і не будемо. (Показує на Степана.) Ось що!

(Товпа з зацікавленєм і недовірєм приглядаєть ся до Степана. Дехто тягне "А-а!")

СТЕПАН. (Ударяючи себе в груди.) Щоби жовнір — та панів обороняв! Ах ти! (Кидаєть ся з кулаками до Вавіли.)

ТОВПА. (Хвилюєть ся.) Чого тут тратити час, Забераймо все!... Що там!...

СТЕПАН. Почекайте! Товариші!

МОТРЯ. (Розпихаючи ліктями товпу, продираєть ся наперед.) Та що се справді таке, Степане! А єсли я захочу сісти на панське крісло! (Розбігаєть ся і кидаєть ся в гойдаюче ся крісло, яке від неї відскакує, а Мотря під загальний сміх товпи падає на підлогу. Встає, плює на крісло і потирає прибите місце.) От чорти! От окаянні!

МИТЮХА. А що Мотре, ґрафське крісло, щось не дуже надаєть ся для селянського задка!

(Вибух сміху.)

МОТРЯ. (Підбігаючи до Митюхи і махаючи руками.) Ах, ти збиточнику!...

МИТЮХА. От розкудкудакалась сусідочка, так як ота насідочка. (Пересварюють ся; крик, шум.)

СТЕПАН. (Стараючись взяти зверхність над товпою.) Тихше, ви, крикуни!... Буде вже з вас горла дерти! (Товпа трохи стихає.)

ҐРАФ. (Дрожачим голосом.) Хе-е... бра-атя... як-же так, власне кажучи, не по закону... Братя, скільки років жили ми мирно і згідливо... По що-ж така, власне кажучи, несправедливість? Ми все по хорошому устроїмо...

МИТЮХА. Ага, взяло кота поперек живота. (В товпі сміють ся.)

НЯНЬКА. Хоч ґрафиню пожалїйте... Що вам ґрафиня зробила, безбожники!

МИТЮХА. Як би ґрафиня не цькувала, то й ґраф не гавкав би! (В товпі сміють ся.)

СТЕПАН. (До ґрафа.) Ага, тепер вже і до просьби береш ся!... "Приятелї, пощо весь сей шум? Я ваш давний сват і кум! Забудьмо минувшину, установім спільний лад!" Ти, ґрафе, чоловік, вчений, певно знаєш, як ся байка кінчаєть ся. А ми, мужики, дуже добре памятає-

мо, який мир і згода були між нами і попами!

МИРОН. І то правда. (До ґрафа.) Пригадай-но, Лександре Миколаєвичу, коли ми прийшли до тебе просити по доброму: відступити, мовляв, нам, пане, Глухові сінокоси, бо хоч заріж ся без них селянському господарству, — то ти, що нам відповів? Закричав, застукотів і вигнав нас геть. Як, мовляв, ви смієте, мужики необтесані, лакомити ся на панську землю!

(В товпі рух.)

СТЕПАН. А коли в пятім році ми рішили виорати твою землю, то ти що зробив? Спровадив козаків, поставив їм два відра горілки та нацькував їх на нас, як скажених собак!

ТОВПА. (Смієть ся.) Здорово! Молодець Степан! Піддай ще!

СТЕПАН. Ні, панове (підходить до стола і сильно ударяє долонею), досить! От перед всім чесним народом заявляю вам: були ґрафи, але переґрафили ся! Ваше правительство повалене, ваші міністри арештовані, всі ваші закони знищені! Нема більше таких прав, щоби дармоїди-нероби володіли всяким добром та грабили народ. Всяка власть в державі — наша, Ради Робітничих, Селянських і Жовнїрських Депутатів — і більше нічия. (Стукає кулаком.) Всі землї,

фабрики, капітали — наші, трудового народа — і більше нічиї! (Стукає кулаком.)

(Дуняша плеще в долоні. Митюха показує Вові носа.)

ТОВПА. Правильно! Досить напрацювали ся! Наша Воля!

СТЕПАН. Панське майно і земля, також наші, всего народа: не твоє, Тихоничу, не твоє, Мироне і не твоє, Мотре — ні до кого з нас воно не належить з поодинока, а до всіх на спільно. Бач, — які тут палати, які крісла, коври, яка біблїотека, картини! (Показує, товпа слїдить за його рукою.) Єсли ми все те будемо ділити, то змарнуємо все добро, а для кождого і по гарній річи не вистарчить. Ні, товариші, ми не тронемо тут нічого, а тільки виженемо відси панів на всі чотири сторони (Вова гордо задирає голову) і устроїмо тут наш Селянський Народний Дім, — будемо в нім всі господарами!

ТОВПА. От се то добре! Правильно говориш, Степане!

ТИХОНИЧ. (Сідобородий дїд стукає, щоби стихли.) Ти Степане Михайловичу, все діло розсудив по справедливости, т. є., по господарськи розсудив. Воно і дійсно: по цеголці розхопити, не візьме довго, та і від цеголки користи буде мало! Хоч менї, хоч тобі, хоч йому, хоч кому. Ні сідла, ні оброті, ні тої річи, на котру надівають

оброть! Моя рада така: Руйнувати гнізда не будемо, панську зозулю з него виженемо, а самі візьмемо та й переберемо ся до него!

ТОВПА. Правда, Тихоничу! Се правда! Саме в час!

ТИХОНИЧ. Так і вирішимо цілою громадою. Іване Петровичу, пиши: Від нині ґрафський дім зі всім його майном і з садибою належить до мешканців села Антипина. А тобі, Степане Миколаєвичу, від громади низький поклін! (Кланяєть ся до землї, многі з товпи також кланяють ся.)

(Писар сїдає за стіл і пише.)

СТЕПАН. Товариші! З нинїшного дня піде у нас все по новому! Земля-матїр — вільна. Житє наше — світле і вільне!

(Загальна радість. Дуняша радісно підбігає до Степана і лащить ся коло него. Вова дико оглядаєть ся в безсильній злобі. Ґраф стоїть згорбившись, опустивши голову. Ґрафиня на кріслї плаче. Нянька її утїшає.)

(Митюха з Мотрею танцюють.)

Ай да ти, ай да я,
Баба — ягідка моя!
Ай да ти, ай да я,
Баба — ягідка моя!

ЗАВІСА.

ДІЄВІ ОСОБИ:

Червоноармійці.

Білоґвардійці.

Степан — політичний комісар червоноармійського відділу.

Дуняша — червона сестра.

Червоний командир.

Пахомич — унтер офіцир.

Вова, Кеша, — білоґвардійські офіцири.

Сердюков — денщик.

Молодший унтер офіцир.

1-й розвідчик.

2-й розвідчик.

1-й червоний.

2-й червоний.

1-й білий.

2-й білий.

ДЇЯ ДРУГА.

Річ дієть ся два роки пізнійше.

Сцена: Ліс на передовій позиції білоґвардійського фронту. Зрубане дерево. Полевий телєфон.

Сцена перша.

(Вова і Кеша, білоґвардійські офіцири, пють і грають в карти.)

ВОВА. (Бє карту.) Парадокс, чорт возьми! Уяви собі друже мій, Кеша, сьогодня доносять менї, що большевики розкидають з аероплянy картки, на котрих вимальований сам Антон Іванич...

КЕША. Його превосходительство?!

ВОВА. Ну, да! Сам його превосходительство ґенерал Денікін вимальований в виді винового короля, з нагайкою в руці, з короною на голові, а під ним підпис: "і сей послїдний козир буде побитий!" Парадокс!

КЕША. А покищо, я тебе бю! (Бє карту.) Будь спокійний, Вово, ми себе єще покажемо!

ВОВА. А я читав сьогодня в ґазетах, що Лє-

нїн посварив ся з Троцьким, а той їхнїй... як його... Цик чи якось?... посадив в тюрму і Лєніна і Троцького!

КЕША. Браво! А як ти... віриш сему?

ВОВА. Х-ха! Я завсїгди сего лише й чекав: щоби сї собаки перегризли один другому горло! (Наливає чарку.) Випємо, мій приятелю Кешо, за погибель всїх большевиків! Смерть Троцькому!

КЕША і ВОВА. Ура! (Пють.)

(Деркотить полевий телєфон.)

ВОВА. (Бере цївку.) В телєфона?... Штаб 2-го баталїона... Так, се я... Слухаюсь, пане полковнику. (Кладе цївку.)

ВОВА. (Оглядає порожну фляшку.) Порожна... Парадокс! Треба піддержувати комерцію Антона Іванича Денїкіна. (Кличе:) Сердюков!

СЕРДЮКОВ. (Денщик.) Чого зволите, пане капітане?

ВОВА. Як ти стоїш, сукин сину? (Кидає на него фляшкою, яка розбиваєть ся в ногах денщика.)

СЕРДЮКОВ. (Витягнув ся в струнку.) Виноват, пане капітане!

ВОВА. Принеси горівки, Маланя — голова бараня! Марш!

СЕРДЮКОВ. Слухаюсь, пане капітане! (Повертаєть ся на лїво кругом і виходить машеруючи.)

ВОВА. Розпустились, сукині діти! Ніякою дісціплїною їх не візьмеш.

КЕША. Чорти!

ВОВА. Чи так було за добрих старих часів при покійнім імператорі Миколї Александровичови! Ся скотина і пікнути не сміла! Тягнулась перед тобою в струнку і дивилась в очи як собака! Ех, були часи!

КЕША. Що й говорити: дисціплїна — річ велика.

ВОВА. Так, приятелю мій Кешо, офіцир його величества стояв на недосягаємій для жовніра висоті. А тепер того вовка скільки не корми нагаями, то він все в лїс до большевиків дивить ся. Парадокс!

КЕША. Так, сї перебіжчики і дезертири підкопують армію.

(Сердюков приносить горівку і виходить.)

ВОВА. (Наливає собі і Кеші. Цокають ся.) Ось у нас є єще средство: се — аґітація. На щастє наємних писак хоч за собаками кидай: з тих, що попередно кричали "проч з царем!" і стояли за народом. Ось поглянь. (Виймає проклямацію.)

КЕША. (Читає.) "Большевики, які палають ненавистю до Бога і до святої церкви, захопили в свої погані руки російську власть! Підни-

майте ся всі, для кого дорогий Бог і правда! Спасайте нашу велику святу Вітчину!"

ВОВА. Несогірше! Між нами говорячи, приятелю мій, Кешо, мені на ту дорогу вітчину у високій степени наплювати! Моя вітчина там, де мені добре, — там, де я можу здушити в кулаку робітничу скотину. Ха-ха-ха! Але для народу ся нісенітниця потрібна: вона викликує вражінє!

КЕША. (Читає дальше.) "Не буває і дня, щоби большевики не виконували нагінок на церкву Христову і служителів вівтара. Храми Божі осміяні і зрабовані і не чути над Русею святою православною дзвона церковного.. Се про них, слуг Антихристових, сказано в Святім Писмі: "Ноги їх біжать до зла і вони спішать на пролитє невинної крови". (Пророк Ісая голова...)

ВОВА. Ха-ха-ха! Знаменито! Як се? "Ноги їх біжать до зла"? Парадокс! Ха-ха-ха! Від пророка Ісаї?

КЕША. Ха-ха-ха! Так. Ісая, голова 59, вершик 7-ий. (Читає дальше.) "Нехай зі всіх кінців окровавленої зруйнованої, розпинаемої матушки нашої Руси підуть хрестові походи на Москву. Нехай дзвін церковний заглушить погон бісовський!"

ВОВА. Як?! "Погон бісовський"? Ха-ха-ха! (Кеша також сміється ся.) По правді кажучи, приятелю мій, Кешо, я не бачив ні одної церкви, зрабованої, або зруйнованої большевиками. Але народ — глупий, всему вірить, а нам тільки того й треба.

КЕША. Політика! Не обманеш — прогориш.

КЕША. (Випускає з руки проклямацію на землю.)

Сцена друга.

УНТЕР. Пане капітане, маю честь донести таке, що червону розвідку зловили.

ВОВА. А-а, веди їх сюди!

УНТЕР. Слухаюсь.

(Білі вводять Степана, політичного комісара червоного відділу і кількох червоних, підштовхуючи їх прикладами. Степан ранений в голову і перевязаний окровавленою хустиною.)

ВОВА. (Підходить до червоних; розставивши ноги хвостає себе прутом.) Ага, голубчики, попались! Будете знати, де раки зимують. Ану, поручник, погладимо сих "товаришів"! Ми покажемо вам, як робити революцію! Ми вам покажемо, як у чесних людий законну власність відбирати. Смирно, падлюки!

СТЕПАН. (Гордо.) Ви можете убити нас, але насмівати ся над собою ми не позволимо.

ВОВА. (Підбігаючи до Степана.) Парадокс! Він не позволить!... А сего не хочеш? (Замахуєть ся на него прутом.)

СТЕПАН. (Виступає вперед і впиваєть ся в противника очима.) Бий!

ВОВА. (Несподівано застановляєть ся.) А ся морда мені щось знакома...

СТЕПАН. Пізнаєш? А я зразу пізнав тебе, ґрафе Дуваров.

ВОВА. Пугачев антипінський? Конокрад большевицький?

СТЕПАН. Він самий. Степан Петров з Антипіна.

ВОВА. А-а-а, сукин син! (Оглядає його.) Н-ну! Живого не пущу!

СТЕПАН. Що-ж, ґрафе, муч, убий! Тепер я в твоїй власти. Покажи своє благородство, своє панське нутро!

ВОВА. (Божевільно.) Мовчи, сволоч! (Бігає, відтак до Степана.) Нагаїв хочеш? Шомпола хочеш? Розпеченого зеліза хочеш? Дістанеш, чортів сину!

СТЕПАН. Всіх Степанів не перебєш, не перевішаєш. Нас — сила! Наше діло — велике, всесвітне!

ВОВА. (До білих.) Розстріляти!

(Степана і инших полонених відводять і ставлять в глубині сцени під деревом.)

УНТЕР. (Командує.) Цілїть!

(Білі беруть на ціль.)

ВОВА. Стійте! Тимков, всип перше кождому 50 горячих!

УНТЕР. Слухаюсь, пане капітане!

(Полонених виводять.)

ВОВА. (Бігає зворушений.) Я йому покажу! Я йому покажу! Таких скотів треба вішати на першу попавшу ся осику.

КЕША. Ну, брате, заспокій ся!

(Здалека чути стрілянину. Офіцири прислухають ся.)

КЕША. Стріляють!

(Деркотить телєфон.)

ВОВА. (Бере цівку телєфона.) В телєфона?... Штаб 2-го баталїона... Атак? На якім участку?... Що?... Вперто обороняйте довірений вам участок. Вам буде дана піддержка кулеметним вогнем з гори 120. (Кладе цівку і до Кеши.) Поручнику, зроби розпоряджене, щоби начальник кулеметної команди розпочав флянґовий огонь, з гори 120.

КЕША. Слухаюсь. (Виходить.)

(Стрілянина зближає ся.)

Сцена трета.

РОЗВІДЧИК 1-Й. (Вбігає і рапортує.) Пане капітане, червоні обходять з правого флянґу!

ВОВА. (Пише і разом читає приказ.) Поставте баталїонну резерву на полудневій окраїні села і розпічніть огонь.. Передати негайно начальнику баталїонного резерва.

(Розвідчик побіг.)

ВОВА. (Бере иншу цївку телєфона.) Штаб 4-го полку?... Капітан Дуваров просить командира полка... Що? Гало? .. Гало?.. Гало?.. Не відповідають! Парадокс, чорт візьми!

(Стрілянина все збільшаєть ся і зближаєть ся.)

РОЗВІДЧИК 2-Й. (Спішно рапортує.) Пане капітане, червоні вдерли ся до лїса на схід від гори 120.

ВОВА. (Пише приказ і читає.) Першій компанії заняти млин... Негайно командиру 1-шої компанії!

(Розвідчик вибігає. Стрілянина вже близше. Чути оклики "Ура" наступаючих. З лївого боку появляють ся втїкаючі білоґвардійцї.)

ВОВА. (З револьвером в руцї.) Стійте! Куди? Назад, назад, сволочі!

(Передні з втїкаючих нерішучо застановляють ся, а задні оббігають стороною)

ВОВА. (Повертаєть ся до втїкаючих.) Стійте, негідники, стійте!

(Втїкаючі з карабінами "на руку" білоґвардійцї зіміяли Вову і потягнули з собою. Появляють ся єще втїкаючі, декотрі з них ранені і падають в глубинї лїса, повалені кулею. Після короткої павзи появляють ся наступаючі червоні, з командиром відділу на чолї і біжать за білоґвардійцями. Після короткої павзи червоні приводять полонених, в числї їх Кеша.)

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Ага, ось де він був, їхнїй штаб! Іванов, злучи телєфон з компанїйними участками. (Його приказ виконують.) Товариші, слїдіть за плїнними. (Виходить.)

ЧЕРВОНІ. Не втїчуть!

1-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. Не знаємо тільки, чи успіємо ми освободити своїх?

2-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. Я думаю, що успіємо.

(Входять червоні сестри, в числї їх Дуняша.)

1-ИЙ БІЛИЙ. (Дрожить.) Братя... а-а братя, а що-ж тепер з нами буде?

1-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. (Шуткує.) А тепер, наприклад, вас — чик! (Робить знак собі по шиї.)

БІЛІ. (Не розуміючи шутки.) Братя, тай за що-ж?! Братя!

1-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. О, тепер братами почали називати!

2-ИЙ БІЛИЙ. А то якже? Та-ж православні...

1-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. То-ж то, "православні"! А скільки ви, дудари, народу даремно погубили?

1-ИЙ БІЛИЙ. Та хіба ми по своїй охоті! Коли-б то наша воля...

2-ИЙ БІЛИЙ. Нас примусили!

2-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. Бач, примусили! Роззява! Як можна примусити, єсли чоловік не хоче!

1-ИЙ БІЛИЙ. (Дуже стревожено.) Так невже-ж нас... повісите?

1-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. Підставляй шию, парубче!

(Червоні сміють ся, білі змішані.)

2-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. (Серіозно.) Ех, ти пень, зі скривленим на бік мозком!... Хто ви такі?

БІЛІ. Звісно, мужики...

2-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. Ми також мужики. Так пощо-ж нам один другого вішати? Се ваші офіцири вішають селянський народ нізащо. (Білі відживають.)

(Червоний командир вертаєть ся з ґрупою освободжених червоних, в числї їх Степан, і з новою ґрупою плінників, на чолї з Вовою.)

ЧЕРВОНІ. А-а, ось вони! Браво! Ну, як? (Радісно витають прийшовших.)

ДУНЯША. (Кидаєть ся до Степана.) Ти ранений?

СТЕПАН. Пустяки! (Дуняша його перевязує.)

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Товариші! Ми захопили сих драбугів, як вони приготовлялись до катованя наших товаришів. Єсли-б ми були спізнились єще кілька мінут, то наші товариші були-б по звірячому зкраяні.

ЧЕРВОНІ. Смерть живодерам!

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Ми повинні вияснити, хто видав такий приказ. Ми сейчас запитаємо плінників.

(Радить ся з Степаном. Сідають на зрубане дерево. Степан готовить ся записувати, пень служить йому замість стола. Червоний командир робить знак, щоби підвели Кешу.)

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. (до Кеши.) Ваше імя і назвиско?

КЕША. Инокентий Миколаєвич Осінін.

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. З якого полку?

КЕША. Четвертого полку корніловської дивізії.

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Що вас спонукало битись проти червоної армії?

КЕША. (Хвилюючись і оглядаючись на Вову.) Мене змобілізували... Я не хотів воювати... Се ди-

ко воювати брат проти брата... Після війни з Німцями я працював в дома коло господарства...

СТЕПАН. У вас є земля?

КЕША. (Не рішучо.) Та... є...

СТЕПАН. Скільки?

КЕША. (Подумавши.) З півтори сотні десятин.

СТЕПАН. І ви уважаєте робітників і селян братами?

КЕША. Розумієть ся, всї ми руські...

СТЕПАН. Чому-ж ви воюєте проти братів?

КЕША. (Оглянувшись на Вову, вперто.) Заставили!

СТЕПАН. А єсли-б вас заставили убити матїр, то ви убили би?

КЕША. (Запикуючись.) Н-нї...

СТЕПАН. А братів робітників та селян то можна?

КЕША. (Мовчить, а відтак починає просити.) Відпустїть мене! Я кину все... піду геть... поїду за границю. Воювати не буду... Даю чесне слово! Кину все... піду в театр, в артисти... буду служити штуцї...

СТЕПАН. Чому-ж ви скорше не кинули?

КЕША. (Мовчить, а відтак знова.) Відпустїть мене! Ручусь вам головою, що...

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. А приказ на катоване полонених ви давали?

КЕША. Ні.

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. (Порадившись з Степаном.) Досить. Слідуючий!

(Приводять Вову.)

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Ваше імя і назвиско?

ВОВА. (Гордо.) Володимир Олександрович ґраф Дуваров!

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. З якого полку?

ВОВА. (Так само.) Четвертого полку корніловської дивізії!

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Служите добровільно, чи по мобілізації?

ВОВА. (Тим самим тоном.) До-бро-волець!

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Що вас спонукало воювати проти червоної армії?

ВОВА. (Гірко усміхаючись.) Безглузде питанє! (Показує на білих.) Ви ліпше ось тих головотяпів запитайте, що їх спонукало бити ся проти вас!

(Серед білих унтер Пахомич почув ся ображений сими словами Вови.)

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Прошу вас відповідати.

ВОВА. (Зі злою насмішкою.) Вже-ж, розумі-

єть ся, не ваша дурацька свобода, рівність і братерство! Позбавили нас, панів, всїх прав, — і називають се свободою! Насильники. Відібрали у нас землю, дідичівські посади — і називають се рівністю! Рабівники! Напали на нас, як розбійники на великій дорозї, зрабували до нитки — і тепер питають, чому я воюю проти них! Захопили власть в державі — і питають, чому я, вірний слуга царя і вітчини, воюю проти напастників! Чорт візьми, що-ж ви хочете, щоби я, родовитий шляхтич, пішов служити необтесаним мужикам?! Так ніколи і нї за що! Розстрілюйте!

ДУНЯША. Товариші! Позвольте менї сказати, я його знаю: се дідичівський синок з нашої місцевости.

В ТОВПІ. Ага! Ось воно що!

ДУНЯША. Бач, який ти: сирота казанська! (В товпі сміх.) Скривдили бідного! Свободу в него відібрали: не позволили йому здерати три шкурі з мужика! Побили йому руки, щоби дївчат не портив, негідник!... А свою дідичівську вітчину як солодко розмалював! Що й говорити: житє було прямо райське. Тільки їли та паскудили, а ми на них працювали та за ними витерали. Розумієть ся, яка-ж тепер по їхньому рівність, коли треба самим працювати.

ЧЕРВОНІ. Браво, Дуняша! Браво! Так його!

ДУНЯША. А ще бачиш ти, братерства йому не хватає! Подумаєш, як пани любили нас, мужиків, як по братерськи ділились з нами своїм добром! "Нема у тебе, селянине, землї? Бери, скільки хочеш!" А урожай йому, панови, віддай! "Нема у тебе селянине хлїба? Бери, будь ласка!" А відтак йому в двоє віддавай! Ось що називало ся у них житєм "по-братерськи", "по-християнськи"! І попи їхнї таке розбишацтво покривали божим іменем. Господь, мовляв, терпів і нам велїв. А большевики, мовляв, безбожники, антихристи — ті большевики... Нї, єсли ти хочеш братерства, то перш всего працюй і не рабуй свого ближнього. Хто не працює, той нехай не їсть! Ось в чім дїйсне братерство!

ЧЕРВОНІ. Браво! От товариш Дуняша! От відчухрала!

ДУНЯША. А я єще скажу вам, що коли у нас мужики дізнались про нову власть і прийшли до дїдичівського дому відбирати землю, то сей братолюбець хотїв стріляти на селян!

СТЕПАН. Товариші! Бачили? Чули? А хто зле дивив ся, то бери очи в зуби та воруши мозком. Ось вони, молодчики: з одної землї

спечені, але ріжнять ся. Один (показує на Кешу), попавшись в наші руки, каїть ся в своїх злочинах проти народа і просить помилуваня. Се — трус, гниляк. Такий буде служити і нашим і вашим.

ЧЕРВОНІ. Слизняк!

СТЕПАН. Другий ні в чім не кає ть ся. Сей твердий до кінця. Він ненавидить нас, мужиків і робітників всею силою своєї панської душеньки. (Вова стріпнув ся.) Він лютий, як дикий звір, і готовий розірвати кождого з нас, щоби лише вернути собі бувшу власть. Він не дає і не просить помилуваня. "Я, або ви, — кричить він: — ми, пани, або ви, мужики, — хтонебудь з нас повинен погибнути!"

Ось він який, наш смертельний ворог, бувший дідич, бувший властитель тисяч десятин землї, ґраф Дуваров!

ЧЕРВОНІ. До стінки його!

СТЕПАН. (До білих.) Ви, наші обмануті братя, ви певно много думали: "Що-ж се за війна така між одним і тим самим народом? Хто в нїй винен?" Не ми і не ви, братя, а ось хто! (Показує на Вову і Кешу: перший стоїть, гордо задерши голову, а другий — понурившись.) Ось наші вороги. Вони не втихомирять ся доти, доки знова не візьмуть над нами власти, або доки ми не втихоми-

римо їх нашим мужицьким кулаком!

ЧЕРВОНІ. Браво, Степане! Правда! Браво!

(Білі жовніри щось радять ся між собою. При послідних словах Степана за сценою на початку тихо, а відтак голоснійше чути спів червоноармійців, які співають "Червоноармійську".)

ЧЕРВОНОАРМІЙСЬКА.

Звени, лий ся, веселая
Пісне армії труда!
Нас не зломить вража стая,
Не поборе сила зла!

Повівай червоне знамя
Наших радісних свобод!
На тиранів, панське племя
Встане робочий народ!

Нам не страшні тучі злії,
Ми розбили рабства гнет, —
І армії червоної
Дух свобідний не умре!

Ми дзвонили кайданами
Довго, мук несли вінець...

За те тепер з ворогами
Росправимось на кінець!

Звени, лий ся, веселая
Пісне армії труда!
Нас не зломить вража стая,
Не поборе сила зла!

Сцена четверта.

(Входять червоноармійці, співаючи.)

КОМАНДИР ВІДДІЛУ. (Командує.) Стій! Вільно! (Підходить до червоного командира.) Товаришу, командир...

3-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. (Молодий хлопець, з числа прийшовших, кидаєть ся до Пахомича, пізнавши в нім свого батька.) Батьку!

ПАХОМИЧ. (Кидаєть ся до него на зустріч.) Саша! (Обіймають ся і обидва плачуть. Серед червоних одні відвертають ся, щоби сховати сльози, другі отверто плачуть, утераючись. Декотрі серіозно і сердито впялили очи в землю. Сестри утирають сльози кінчиками фартушків. Серед білих — те саме. Один з білих, як чухав ся в голові, дивлячи ся в землю, так і захолов в такій позі. Другий подавшись вперед, стоїть нерухомо. Вова дивить ся з призирством, дриґає ногою. Кеша стоїть, закусивши губу і опустивши очи.)

ПАХОМИЧ. (Хлипаючи, розтирає сльози, по лиці цілою долонею.) Живий? Живий?... А мати?... Казали, що ріжуть...

3-ИЙ ЧЕРВОНИЙ. (Втираючи сльози полою шинелі.) Що ти! Що ти! Всі живі, здорові! Ах, драбуги! Розлучили нас... Батька на сина натравили!

ПАХОМИЧ. Прости, сину, прости... Отуманили!... Дуже підлещували нас! (Відриваючись від сина.) Пане командире... Позвольте... Тому так... Та що-ж се таке? Та як-же се вони, сукині діти, нас отуманили?! Переходимо одно село, переходимо друге, переходимо трете: поля засіяні, селяни працюють, церкви стоять!...

БІЛІ. Стоять! Се так! Стоять! Стоять!

ПАХОМИЧ. Що за чудо? — думаємо. — Йдемо дальше. Розмовляти з селянами не позволено. При вперед! — і більше нічого. А тут нараз застановляємо ся, — опір, значить. Ну-поговорили з селянами. Як вам, мовляв, жиєть ся? — Нічого, — відповідають, — жиєм, хліб жуєм, а часами і солимо. — До церкви ходите? — Як ходили, — кажуть, — так і ходимо. Ніхто не забороняє.

БІЛІ. Правда! Не забороняють! Ні! Ні!

ПАХОМИЧ. Даремно, — кажуть — ви, братя, на нас йдете. — Та що ви, полину обжерлись?

— се ми до них кажемо. — Се-ж ми йдемо освободжувати вас від кровопійців! — Що ви, — відповідають, — подуріли? Та-ж кровопійці за вами слідом йдуть, — пани та ґрафи. Ви, — кажуть, — для них стежечку продопчуєте. Дадуть вже вони нам за засіви, та за покоси, та за ліс!

БІЛІ. Так! Правда! Так! Шкуру, — кажуть, — з нас здеруть.

ПАХОМИЧ. Слухаємо і вухам своїм не віримо. (Підступає до Вови і Кеши і грозить їм кулаком.) Та що-ж се вони, сукині діти, нам брехали?! Га?

ЧЕРВОНИЙ КОМАНДИР. Стійте, товаришу! Поясніть нам, що заставило вас воювати проти червоної армії?

ПАХОМИЧ. (Несвідомо озираєть ся.) Як, що заставило? (Піднимає з землї проклямацію.) Та ось вона, ось! Прочитайте! Прочитайте!

СТЕПАН. (В котрого зломив ся олївець.) Товаришу, дай тесака! (Бере у найблизшого червоноармійця тесака, затїсує олївця, після чого кладе тесака на пень.)

ПАХОМИЧ. (Читає проклямацію, розбираючи її по словах.) "Храми Божі... осміяні і зрабовані... і не чути над Русию... святою православною... церковного дзвона..."

БІЛІ Ось, ось!... Та сама!... Заставила!

ПАХОМИЧ. І попи довгогриві те саме нам казали.

СТЕПАН. Але тепер то ви бачите, що се все брехня?

ПАХОМИЧ. Як-же не бачити! Та-ж ми не дурні!... Обманули, сукині діти! (Знова кидаєть ся в сторону офіцирів.) Та вас за се повісити мало!

СТЕПАН. (Остановляє.) Стійте, товаришу! Ви-ж тепер переконали ся в обманстві і, значить, перейдете до нас в Червону армію?

ПАХОМИЧ. Я що-ж... Я не один... Як компанія, так і я.

БІЛІ. Та що там! Йдемо! Ходім Пахомичу! Ходім всі!

ВОВА. (В безсильній злобі.) Драбуги! Барани! Як худоба кидають ся з сторони на сторону!

ПАХОМИЧ. (Гнївно.) Анї писни, панський виродку!... Коли ти нас на такі діла вів...

ВОВА. (Зі всею силою ненависти.) Хх-ам!

ПАХОМИЧ. А-а-а... то-ж від нашої руки і здохни! (З несподіваною для себе самого скорістю і ловкістю хватає з пня тесака і убиває Вову.)

(Один з червоних і сестри оглядають убитого.)

ЧЕРВОНИЙ. Готовий!

(Убитого витягають на бік за сцену.)

БІЛИЙ. Собацї й собача смерть.

2-ИЙ БІЛИЙ. Невинного кров — біда, а повинного — вода.

3-ИЙ БІЛИЙ. А ти, парубче, не дуже... якби нам...

4-ИЙ БІЛИЙ. Чого там не дуже? Єсли-б не він, то хіба ми...

СТЕПАН. Товариші! Не нам жаліти за тим, що стало ся. Йому все одно-б розстрілу не уникнути. (До білих.) А вам, товариші, нема чого бояти ся за свою судьбу. Обманом і силою попхнули вас проти таких самих селян і робітників! (Ударяє себе рукою в груди і відтак показує в сторону червоних.) Нам з вашої вини кожуха не пошити. Знайте-ж: ми не хочемо вашої крови! Република працюючих не памятає вам зла. Народ прощає вам, братя!

БІЛІ І ЧЕРВОНІ. Ура! Браво! Ура! (Кидають ся один до другого, обіймають ся, стискають руки. Білі зривають з себе погони і топчуть ногами. Червоні сміють ся.)

ПАХОМИЧ. (Глубоко зхвильований, проводить рукою по лиці, з сльозами в голосі.) Рідні... Дякуємо... від всіх сердець дякуємо... А тобі, брате, першому— за свої ласкаві слова. (Обіймає і цілує Степана.) Ви нас спасли... А що-ж то ми робили? Руки по локоть в крови, як сліпі йшли ми проти народа! А тепер прозріли: знаємо ми тепер

за що бороти ся, за що умирати! (До білих.) Братя, заприсягнім викупити нашу вину! Ходімо всі проти білоґвардійців!

БІЛІ. (Підіймають руки.) Йдемо! Всі йдемо!

ВСЇ. Ура!

(Котрийсь заспівує "Червоноармійську", під звуки котрої спускаєть ся завіса. Кеша стоїть всіми забутий, знищений.)

ЗАВІСА.

КОЖДИЙ

робітник і фармер повинен читати передовсім робітничі часописі!

Чому?

Бо робітнича часопись обговорює кожду подію в краю і в світі лише зі становища інтересів робочого люду.

Одинокою робітничою часописею в Канаді є

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ"

що виходить в Вінніпеґу два рази на тиждень і коштує лише $4.00 на рік.

Хто читає "Українські Робітничі Вісти", виробляє собі суцільний світогляд і може осудити кожду подію в суспільнім житю.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" виступають проти кождого лайдацтва поповнюваного на робочім народі.

"УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ" доносять про робітничий рух на цілім світі, про боротьбу робітничої кляси.

Хто хоче знати, як свідомі робітники думають про суспільні події, хто хоче навчити ся соціялїстичної думки, нехай читає передовсім "УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТИ".

Адреса:

"UKRAINIAN LABOR NEWS"
Cor. Pritchard & McGregor Sts.,
Winnipeg, Man.